

J. ORTEGA Y GASSETO MASIŲ SUKILIMO TEORIJS REFLEKSIJOS PRAKTIKOJE: MADRIDO KOVO 11-OSIOS TERORISTINIO IŠPUOLIO ATVEJIS

ALGIRDAS KAZLAUSKAS

Vilniaus universitetas

Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas

El. paštas: algirdas.kazlauskas@politologas.lt

Masių sukilimo teorija, formaliai pradėta nagrinėti tarpukario laikotarpiu parašytoje to paties pavadinimo José Ortigos y Gaseto knygoje, postmodernioje epochoje tapo kaip niekad gajus fenomenas, ypač aktualus Vakarų Europos šalių visuomenėms. Nagrinėjamas konkretus atvejis, 2004 m. Ispanijos parlamento rinkimus tiesiogiai nulėmęs prieš tris dienas – t. y. kovo 11 d. Madride įvykę teroristiniai aktai. Nemažos Ispanijos liaudies dalies, pabūgusios naujų kruvinių išpuolių, balsais buvo nuversta teroristams nepalanki dešiniųjų vyriausybė, o dauguma balsų buvo atiduoti opozicinei kairiųjų koalicijai. Šis reiškinys vaizdžiai įkūnijo masių mentaliteto pergalę – rinktis paliatyvų kelių laikinam problemos sprendimui, nepaisant ateityje neišvengiamai besikaupiančių dar didesnių sunkumų.

Raktiniai žodžiai: islamas, Ispanija, kovo 11-osios teroro aktai, masių sukilimas, masės žmogus, parlamento rinkimai, terorizmas.

IVADAS

Neabejotinai esame girdėję kalbant apie skirtingus tam tikrų visuomenės sluoksnių elgesio ypatumus. Kartais tokios kalbos pereina į dar gilesnį, filosofinį lygmenį – pagal socialinį luomą žmogui pritaikomas

ir atskiras elgesio moralės kodeksas. Tačiau, pasak ispanų filosofo José Ortegos y Gasseto, neteisinga pagal turinius skirtumus lengva ranka skirstyti žmones į moralines kategorijas, o tam tikrais atvejais net visiškai klaidinga. Anot jo, šiuolaikiniame mūsų pasaulyje žmonių moralė yra kur kas sudėtingesnis fenomenas. Filosofo nuomone, XIX a. techniniai ir kultūriniai (ypač liberaliosios demokratijos išgalėjimas) pokyčiai Vakarų šalių visuomenėse leido atsirasti masinės kultūros reiškiniui. Masinė sąmonė aprėpia visus be išimčių visuomenės sluoksnius – ji turi savo atstovų tiek ir tarp pačių turtingiausiųjų, tiek ir tarp pačių skurdžiausiųjų. Masių sukilimas išsiskverbė į pagrindines žmogaus gyvenimo sritis – jo aukomis tapo ir aukščiausios valdžios institucijos. Vienu akivaizdžiausių pavyzdžių šiuolaikinės Europos politikos praktikoje tapo 2004 m. kovo įvykiai Ispanijoje. Madrido traukiniuose bombas susprogdinę teroristai sugebėjo per kelias dienas pakeisti sau nepalankią Ispanijos vyriausybę pasinaudoję rinkiminės kampanijos vajumi. Iš tiesų tokia situacija Europos istorijoje sukuria negerą precedentą: nuo šiol teroristai žinos, jog norėdami pasiekti tam tikrų tikslų kone efektyviausiai galės tai padaryti panaudoję kraštutinius metodus, t. y. smurtą. Rašyti šį darbą paskatino noras išgilinti ir išanalizuoti, kiek realiai masių sukilimo fenomenas yra paveikęs Europos, o konkrečiu atveju – Ispanijos, visuomenę ir kaip tai gali paveikti tarptautinių santykių sferos virsmus.

Darbo tikslas – išanalizuoti masių sukilimo koncepcijos bruožus šiuolaikinės Ispanijos viešosios politikos praktikoje, konkrečiame 2004 m. kovo Madrido teroristinių išpuolių fone.

Šiam tikslui pasiekti buvo išsikelti trys uždaviniai, a) pristatyti J. Ortegos y Gasseto masių sukilimo teoriją bei apžvelgti *masės* ir *elito žmogaus* sąvokas; b) pristatyti priešrinkiminę ir porinkiminę Ispanijos politines situacijas; c) išanalizuoti 2004 m. kovo 11-osios įvykių priežastis ir pasekmes bei pateikti paraleles su masių sukilimo teorija.

MASIŲ SUKILIMO SĄVOKOS PROBLEMATIKA

Mūsų postmodernioje epochoje įprasta, o gal net privalu, kalbėti apie viską apimantį reliatyvumą, prasmės ir krypties santykinumą bei

nereikšmingumą. Šis požiūris tarsi įkūnija žmogaus abejones savi-
mi ir jo aplinka. Tai lyg alpinisto, užkopusio į savo gyvenimo kalno
viršūnę ir žiūrinčio apačion, vizija – koks skirtumas, kuria kryptimi
pasukti, vis tiek jos visos veda tik žemyn. Aišku, yra dar viena alter-
natyva – likti stovėti vietoje, kol aukštesnioji jėga pasiims kartu su sa-
vimi, į dausas. Štai kokioje padėtyje dar praėjusio amžiaus trečiajame
dešimtmetyje Europą išvelgė J. Ortega y Gassetas.

*Šių dienų Europos visuomenės gyvenimą – gerai tai ar blogai – le-
mia vienas itin svarbus faktas: visa valdžia masių rankose. Kadan-
gi iš esmės masės nei privalo, nei sugeba valdyti netgi savo likimo,
o ką jau kalbėti apie visą visuomenę, – vadinasi, dabar Europa iš-
gyvena vieną sunkiausių krizių, kokia tik gali ištikti žmogų, tautas,
kultūrą. Jos veidą mes pažįstame ir žinome padarinius. Žinome ir
jos vardą – tai masių sukilimas¹.*

Tokiais žodžiais savo darbą apie tarpukario Europą pradeda Orte-
ga y Gassetas. Dabar turėtų kilti klausimas: ką bendro turi dabartinė
ir tų laikų Europą – juk praėjo jau 80 metų. Ir iš tiesų, mes jau keletą
dešimtmečių gyvename, anot Jeano François'o Lyotard'o, *postmoder-
naus* būvio sąlygomis, o J. Ortega y Gassetas visą savo intelektualinę
energiją buvo sutelkęs į *sumodernėjusios* europinės visuomenės gy-
venimo būdo kritiką. Tačiau tuo metu, kai buvo rašoma knyga *La
rebelión de las masas (Masių sukilimas)*, t. y. 1929–1930 m., Euro-
pa jau buvo peržengusi klasikinio modernizmo slenkstį. Neveltui ir
pats autorius daugelyje savo knygos vietų lygina tuometę epochą ir
XIX a. Europą. Tuose palyginimuose jaučiama nostalgija laikams,
kai mūsų žemyne masės jautė ir užėmė sau deramą vietą politiniame
bei kultūriniame visuomenės gyvenime, o tarpukario Europa, auto-
riaus akimis, buvo labai pasikeitusi į neigiamą pusę². Be abejonės,
lygindamas šias dvi Europas, J. Ortega y Gassetas pabrėžia skirtumą,
atsiradusį visuomeniname gyvenime, kurį, galima teigti, sukėlė iš
tradicijos gniaužtų emancipuota Vakarų politinė mintis. Prancūzijos
Didžiąja revoliucija prasidėjęs ir laipsniškai plėtėsis praktinis politi-
kos modernėjimas lėmė, kad jau tarpukario metais politiniai filosofai
pajuto kylančius didelius Europos visuomeninės kultūros sąmonės

pasikeitimus. Ir J. Ortegos y Gasseto, ir daugelio kitų intelektualų nuomone, šie virsmai nebuvo teigiami. Matyt, dėl to, jog postmodernizmo užuomazgos daugelio tuometinių mokslo žmonių buvo vertinamos neigiamai, tai nebuvo užfiksuota kaip postmodernios epochos pradžia. Ji prasidėjo kur kas vėliau, atsiradus būriui filosofų, kurie savo darbus paskyrė pozityvioms postmodernizmo studijoms. Taigi, išanalizavus *La rebelión de las masas*, galima tvirtinti, jog šis kūrinys yra ne tiek modernizmo, kiek beužsimezgančios postmodernios visuomenės vertybinė kritika.

Ypatumai, skiriantys modernios ir postmodernios visuomenės individą, ko gero, yra svarbiausia mintis, kurią savo knygoje plėtoja J. Ortega y Gassetas. Modernioje epochoje žmogus gimsta su teisėmis – prigimtinėmis teisėmis, kurių nevalia pažeisti nei valstybei, nei kitam žmogui. Šias teises jam garantuoja valstybė ir praeities kartos, padėjusios savo galvas tam, kad tai taptų realybe. Modernioji politinės minties samprata po truputį ėmėsi atpalaiduoti individą ne tik nuo dėkingumo už savo prigimtines teises, bet ir nuo moralinių saitų. Jis tampa nebeįpareigotas elgtis pagal griežtus tradicijos kanonus ir nėra už tai visuomenės vien tik smerkiamas. Žmogus gali rinktis savo kelią siekdamas asmeninės laimės, laisvės ir asmeninio ar bendrojo gėrio. Autoritetas iš šalies nebeturi individui galios nurodyti, kas yra daryti gyvenime gera, o kas bloga. Vis dėlto modernioje visuomenėje dar išlieka nenunykusį žmogaus kaip tikslo, o ne priemonės sampratą. Tačiau individui dera elgtis taip, kad jo elgesio maksima galėtų tapti visuotiniu dėsniu, kuris būtų priimtinas jam pačiam³.

Postmodernioje visuomenėje individas jau nėra varžomas nei moralės saitų, nei pareigų. Taip yra, nes niekas negali apibrėžti bendros gėrio vizijos. Iš principo individas gali elgtis kaip tinkamas, nes visa, ką jis daro, yra jo asmeninė saviraiška. Nebelieka punkto, galiojusio modernioje visuomenėje: individas turi elgtis taip, kad jo elgesys galėtų tapti visuotiniu pavyzdžiu, – visi žmonės skirtingi, tad visi elgiasi, kaip nori. Kita vertus, sudėtinga teigti, jog apskirtai esama individo, mat išlaisvintas nuo bet kokio imperatyvaus tono jis netenka pagrindinių bruožų, kurie išskiria žmogų iš gyvūnijos pasaulio. Teisės,

kurias visuomenė suteikia individui vos jam gimus, nereikalauja jokio grįžtamojo ryšio, nes visa tai traktuojama kaip neginčijama duotybė ir žmogaus gyvenimo atskaitos taškas⁴. Taigi šiuo atveju žmogus nuo gyvūno skiriasi ne kiek dėl elgesio ypatumų bei gebėjimų visumos, kiek dėl išorinių išvaizdos veiksnių.

J. Ortegos y Gasseto *masės žmogaus* sąvoka labai panaši į jau aprašytą šių dienų paprastą postmodernios visuomenės atstovą. Toks įspūdis susidaro studijuojant šeštąjį knygos skyrių, kuriame pateikiama *masės žmogaus* analizė. Dar XVIII a. žmogaus gyvenimas buvo jam našta tikrąja to žodžio prasme – tiek ekonominiu, tiek fiziniu atžvilgiais. Apskritai, žodis *gyvenimas* paprastam žmogui reiškė apribojimus, pareigas, priklausomybę, kitaip tariant, priespaudą. Priespauda egzistavo ne tik socialinėje ar juridinėje terpėse, ji buvo juntama ir dvasiniame gyvenime. Dideli XIX a. pokyčiai apvertė buvusią žmonių kasdienybės pasaulio tvarką mažne aukštyn kojomis. J. Ortega y Gassetas išskiria tris faktorius, iš esmės lėmusius šios buitinės revoliucijos atsiradimo priežastis: liberaliąją demokratiją, eksperimentinį mokslą ir industrializaciją. Naujasis žmogus visuomeniniame gyvenime nebesusiduria su priespauda, disponuoja tokiais namų apyvokos ir higienos daiktais, kurių anksčiau neturėjo net labai pasiturintys žmonės, gali puoselėti įvairius savo troškimus, nes nuo šiol jo beveik niekas nebevaržo. Dabar jo psichologiją formuoja du pagrindiniai aspektai – nežabotas poreikių tenkinimas ir visiškas nedėkingumas už dabartinį savo klestėjimą. Jis paprasčiausiai nesuvokia, kodėl ir kam reikia dėkoti už tai, kad jo gyvenimas yra toks nesudėtingas ir smagus. Dabartinė padėtis jam tarsi gamtos duotybė – kaip dabar yra, *taip ir turi būti*, nes kitaip ir nebuvo.

Tiktai taip galima suprasti ir paaiškinti gan akivaizdų jų dvasios skurdumą: masės rūpinasi vien savo gerove ir visai ignoroja jos atsiradimo priežastis. Kadangi civilizacijos laimėjimuose masės neįžvelgia nei kūrybinio prado, nei stebuklingų išradimų, kuriuos sukūrė žmogaus genijus ypatingomis sąlygomis, jos tiki turinčios teisę į visas šias savaime joms priklausančias gėrybes, lyg tai būtų jų prigimtinė teisė⁵.

Dar vienas labai svarbus aspektas, gvildenamas J. Ortegos y Gasseto knygoje, – *masės* ir *elito žmogaus* mentaliteto distinkcija, kuria autorius bando apeliuoti į detradicionalizacijos padarinius to meto europinės visuomenės sąmonei. Kaip buvo minėta, paprasti žmonės iki XIX a. savo gyvenimą jautė esant suvaržytą kone iš visų pusių. Jeigu žmogui kaip nors pavykdavo pakilti socialinės sanklodos laipteliais, jis laikė tai aukštesnės jėgos atpildu už visas tekusias kančias. Dabar gyvenimą be apribojimų žmogus suvokia kaip natūralią būseną, kurios neverta aiškinti. Tai savo ruožtu leidžia jam manyti esant aukščiausiu autoritetu, kurio poreikius reikia tenkinti. Kadangi prieš nieką nebereikia lankstytis, jis ima jaustis tobuliausiu Žemės kūriniu, kuriam nereikia siekti aukštesnių tikslų, nes jie jau pasiekti.

Tačiau iš esmės pasikeitė tik žmogaus suvokimas apie aplinką ir patį save, o ne aplinka ar jis pats. *Masės žmogus* liko toks pat, ribotų fizinių ir protinių galimybių, daugeliu atvejų nekūrybingas ir neatsakingas. Nors iki tol, beje, jam tekdavo už savo veiksmus atsakyti savo ponui, visuomenei ar pačiai gamtai, dabar šios atsakomybės nebeliko, nes neliko ir autoritetų⁶.

Kaip atsvarą tokiam žmogaus tipui J. Ortega y Gassetas pateikia *elito* atstovo portretą. Tai būtybė, kuri nuolat junta savo žmogiškojo prado menkumą, palyginti su dieviškąja būtimi. Bet tuo pat metu nepasiduoda nevilčiai ir visomis išgalėmis stengiasi siekti daugiau, nei iki šiol yra pasiekusi. Valios pastangomis reikalaujamas iš savęs vis sunkesnių tikslų, ji pasijaučia priartėjusi prie dieviškojo prado. *Elito žmogus* bando pateisinti žmogaus kaip aukštesnės gyvūnų rasės atstovo lygmenį, nepasiduoda valdomas tik savo biologinių instinktų. Žmogaus statusas *elito* atstovą įpareigoja derinti savyje tiek gyvuliškąją, tiek dieviškąją prigimtį ir nė vienai neteikti pirmenybės. Visas jo gyvenimas tampa vidine kova su išorės pagundomis, kurios kėsina si nusverti harmonijos svarstyklės į vieną pusę. Tokio tipo žmogaus gyvenimo misija – tarnauti kitiems, t. y. tarnauti autoritetui, idėjai. Tik šitoks gyvenimas gali būti vadinamas kilmingu. Anot autoriaus, esminis kilnumo bruožas – reiklumas sau, pareiga, o ne privilegijos⁷. Vidinio saikingumo jausmas, galima teigti, ir yra vienas pagrindinių skirtumų tarp *masės* ir *elito* žmogaus.

***

Moderniosios minties sąjūdis, padedamas pramoninės revoliucijos pasiektų laimėjimų, iš esmės panaikino tradicinę visuomenės hierarchiją, kartu ir tūkstantmetę valdžios pasidalijimo praktiką. Fizinės baudmės grėsmė buvo visa tai, kas leisdavo išlaikyti *mases* paklusnias. Atsakomybės lygmenį perkėlus iš fizinės į dvasinę terpę, masės pasijuto laisvos daryti bet ką. O štai *elito* atstovams ši visuomenės metamorfozė nebuvo kuo nors ypatinga, nes ir iki tol fizinė grėsmė jiems nebuvo kriterijus išsižadėti savo idėjų. Tačiau šių pasikeitimų fone jie prarado iš savo dispozicijos įrankį, kuriuo galėjo drausminti ir subordinuoti nepaklusnias *mases*⁸.

Moderniosios minties sąjūdis padedamas industrinės revoliucijos pasiektų laimėjimų iš esmės panaikino tradicinę visuomenės hierarchiją, tuo pačiu tūkstantmetę valdžios pasidalinimo praktiką. Tai įvyko, anot autoriaus, dėl vieno kilniausių gestų žmonijos istorijoje, kada dalis privilegijuotųjų savo valia nusprendė savo teisėmis pasidalyti su mažuma (santykine dauguma). Visa tai inspiravo modernaus intelektualinio sąjūdžio sukeltas liberalios minties pakilimas valdančiojo elito sluoksniuose. Vystantis politiniams pokyčiams išskirtinė mažuma ne tik išsižadėjo dalies savo teisių dėl socialinės lygiavos, tačiau ir prisiėmė atsakomybę nuo šiol valdyti kartu su opozicija. Ilgainiui elitas patikėjo masinio gyvenimo lygio pakilimo sukeltais žmonijos progreso apžavais, t. y., kad visi žmonės taps panašūs į juos, tik tam reikia suteikti galimybę tam įvykti.

Regis, toks istorijos posūkis turėjo pradžiuginti ir nuraminti ilgus amžius socialinę neteisę kentusius žemesniusiuosius luomus, pagaliau sulaukusius savo šlovės valandos. Naujos gyvenimo sąlygos paprastam žmogui atvėrė iki tol net nesvajotus horizontus – mašininė gamyba leido atsirasti laisvalaikio sąvokai. Tai savo ruožtu reiškė, jog žmonės galės disponuoti anksčiau tik aristokratijai prieinamomis privilegijomis – savišvieta, dvasiniu ir fiziniu savo kūno tobulinimu.

Tačiau praktika parodė, jog tai iš esmės nepakeitė nei *masės* žmonių sąmonės, nei pasaulėžiūros, nei pomėgių. Užtuotėmus masiškai ugdyti savo skonį, dvasią, lavinti kūrybiškumą, skatinti nesavanaudiškumą,

gilintis į įvairius mokslus arba, trumpai tariant, siekti tiesos ir tobulybės, buvo pasitenkinta trumpalaikiais, išliekamosios vertės neturinčiais kūniškais malonumais, t. y. siekiama patenkinti masinių paslaugų ir pramogų vajaus dirbtinai sukurtus poreikius. Tik šį kartą masėmis manipuliuoja ir jas subordinauota jau nebe už visuomenės gerovę, stabilumą ir ateitį atsakingas elitas, o neaiškios, menkų moralinių įsipareigojimų turinčios, paprastai pelno ir politinės įtakos siekiančios asmenų grupės. Joms visiškai neįdomu, kas atsitiks su visuomenės struktūra po jų rengiamų eksperimentų, turinčių vieną pagrindinį tikslą – uždirbti pinigus ir išlaikyti galią savo rankose. Galima sakyti, kad šių grupuočių veiklą geriausiai atspindi pora šiuolaikinei visuomenei labai pritinkamų frazių – *carpe diem*⁹ ir *après moi le déluge*¹⁰.

Tiesą pasakius, šie visuomenės gyvenimui vadovaujantys sluoksniai atitinka J. Oretgos y Gasseto *masės žmogaus* prototipą, beje, kaip ir jų valdomi žmonės. Jie net neketina keistis ar bandyti supanašėti su klasikinio elito atstovais, perimti jų manieras, pasaulėžiūrą, istorinį atsakomybės jausmą. Tiek dabartinis pseudoelitas, tiek ir likusi manipuluojamoji visuomenės dalis sutinka dėl vieno ir paties svarbiausio dalyko – Dievo nebeliko, tegyvuoja Žmogus! Tiksliau tariant, ne tas Žmogus – Dievo ir Gamtos tarpininkas, o žmogus – biologinė būtybė. Šiam būdinga tenkinti beveik tik žemiausius fiziologinius instinktus. Toks žmogus nebeturi autoritetų, todėl nesibodi siekti savo tikslo niekšingiausiomis priemonėmis. Visuomenės, kurios kone visos galimos moralinės užkardos yra išgriautos, žmogus supanašėja su personažu, kurio egzistencinę situaciją yra aprašęs italų politinis filosofas Niccolò Machiavelli: individas, norėdamas išlikti nesutryptas tarp tokių kaip jis pats, paprasčiausiai nebegali laikytis mandagaus / moralaus elgesio normų¹¹. Norėdamas suvaldyti tokią degeneravusių žmonių minią, valdovas (*il principe*) turi pasinaudoti visa savo klasta, jėga ir negailestingumu. Patys žmonės skaldosi į smulkias, fragmentiškas, viena kitai priešiškas grupeles ar, apskritai, iki individų lygmens. Juos paprastai sieja tik bendras baimės jausmas dėl savo gyvybės arba troškimas pašalinti kliūtis, trukdančias tenkinti kūniškus poreikius. Tokia santvarka tarsi patvirtina žymų Thomaso Hobbeso priesaką – *homo homini lupus est*¹². Joje dominuojantis galios ir kūno kultas visuomenę daro

pažeidžią įvairioms išorės jėgoms. Ypač tų kultūrų atstovams, kurie nebijo kovoti ir aukoti savo kūno dėl idėjos, jos sklaidos.

Kadangi masės nebeturi nei dvasinių, nei idėjinių autoritetų, gali pasitikėti tik asmenine savo patirtimi¹³. Iš to neišvengiamai kyla tikėjimas savo protu, galia, galimybėmis ir, apskritai, neklystamumu, bet tuo pat metu užveriamos durys į tobulėjimo perspektyvas. Panašios nuotaikos visuomenėje atsiranda jos nariams pasijutus kone pasaulio valdovais – šviesuoliais. Tai gali įvykti tam tikrai civilizacijai perkopus savo zenito tašką. Šis savitas kultūrinės kulminacijos pikas pasiekiamas, kai savos civilizacijos kūrybos vaisiais galima išmaitinti ne tik savus, bet ir kitų, ne taip išsivysčiusių kultūrų atstovus. Amerikiečių istorikas ir kultūrologas Carrollas Quigley išskiria septynias civilizacijų raidos stadijas, su kurių egzistavimu vienaip ar kitaip sutinka dauguma civilizacijų fenomeną nagrinėjančių mokslininkų¹⁴. Vakarų kultūros, ypač Europos, raidos pakopa J. Ortegos y Gasseto gyventu laikotarpiu žengė į universalios imperijos (*universal empire*) lygmenį. Dabartinė, masių sukilimo vedina Europos visuomenė yra labai priartėjusi prie gedimo (*decay*) fazės.

ISPANIJOS ATVEJIS

Šioje darbo dalyje bandoma išanalizuoti konkretų šiuolaikinės Europos istorijos atvejį atsivėrus galimybei pritaikyti J. Ortegos y Gasseto masių sukilimo koncepciją politikos praktikai. Tai įvyko prieš beveik septynerius metus, 2004 m. kovo 11 d. – Madrido traukinių stotyse įvykdyti teroristiniai išpuoliai sukėlė iki tol nematyto masto politinį perversmą šių laikų Vakarų Europos valstybėje. Vos per tris dienas viešoji opinija smarkiai pasikeitė – įvykę visuotiniai rinkimai į Ispanijos parlamentą (*Cortes*) pasibaigė vyriausybei vadovujančios partijos fiasko. Nors dar prieš savaitę kai kurios viešosios apklausos rodė, jog opozicinė socialistų partija neturi galimybės laimėti rinkimus ir išstumti konservatorius iš valdančiųjų pozicijų¹⁵.

Tokia priešrinkiminė viešosios nuomonės revoliucija tapo įmanoma dėl kelių esminių veiksnių. Visų pirma José María Aznaro Lópezo vadovaujama konservatorių vyriausybė buvo ypač nepopuliari dėl

vieno dvilypio aspekto – Ispanijos karių dalyvavimo Koalicijos pajėgų surengtoje operacijoje Irako kariniam diktatoriui Saddamui Husseinui nuversti. Be to, José Luísas Rodríguezas Zapatero, antros pagal populiarumą socialistų partijos vadovas buvo viešai paskelbęs: jei jie laimėtų rinkimus, Ispanija pasitrauktų iš Koalicinių pajėgų Irake. Paskutinė, bet ne mažiausiai įtakinga aplinkybė – iš karto po Madrido įvykių¹⁶ oficialieji valdžios kanalai pareiškė, jog už išpuolius atsakinga baskų teroristų separatistų grupuotė ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*)¹⁷. Nors, kaip vėliau paaiškėjo, ispanų specialiosios tarnybos iš karto po išpuolių raportavo valdžios institucijoms, jog sprogdinimų rengimo ir vykdymo braižas buvęs kur kas panašesnis į islamo ekstremistus, nei į ETA.

Visą kitą darbą verčiant J. Aznaro vyriausybę atliko minios instinktų, atbudę dalyje Ispanijos visuomenės. Pakitusia pozicija per rinkimus ispanai išreiškė nepasitikėjimą J. Aznaru ir jo vadovaujamos vyriausybės politika dėl draugystės su pagrindine NATO sąjungininke JAV ir paramos karui Irake. Gana greita reakcija vertinant oficialiai nepatvirtintas kruvinų žudynių Madride išvadas, kone papunkčiui vykdamas teroristų suplanuotą scenarijų byloja apie realios masių visuomenės egzistavimą, turinčią galios politiškai paveikti ir likusius visuomenės sluoksnius.

PRIEŠRINKIMINĖ SITUACIJA

Prieš 2004 m. rinkimus Ispanijoje pagrindiniai debatai tarp politinių partijų vyko kaip įprasta Vakarų demokratinėse valstybėse dėl dviejų politikos aspektų – vidaus ir užsienio. Valdančioji Liaudies partija (*Partido Popular*) 2002 m. pradėjo aktyviai vykdyti reformas nedarbo ir socialinių pašalpų teikimo srityse. Vyriausybės manymu, tvarka, pagal kurią iki tol buvę bedarbiai įsidarbinę vis dar gaudavo valstybinės išmokas iš regioninių darbo biržų, privalo būti pakeista. Šie veiksmai sukėlė didelį kairiųjų partijų nepasitenkinimą, kurį vainikavo specialiai prieš reformas suburtas opozicinis judėjimas *Decretaza* bei jo lyderiu tapęs R. Zapatero. Tų pačių metų viduryje šalyje kilo visuotinis streikas, pirmasis nuo tada, kai J. Aznaras atėjo į valdžią 1996 m. Socialistų palaikomos profsąjungos iškėlė vyriausybei reikalavimus

nutraukti reformą ir grąžinti buvusias socialines garantijas. Abi konfliktuojančios pusės nesusitarė iki pat lapkričio mėnesio, kol pasirašė susitarimą abiem tinkamomis sąlygomis – tęsti reformas, tačiau su tam tikromis išlygomis¹⁸.

Tų pačių metų lapkritį tanklaisis *Prestige* patyrė avariją tarptautiniuose vandenyse netoli Galisijos krantų – į jūrą išsiliejo laivu gabenti skysti naftos produktai. Ispanijos pakrančių apsaugos tarnybos laivai vyriausybės įsaku bandė nutempti *Prestige* toliau į atvirą jūrą, mat buvo manoma, jog vandenyje neutralizuoti teršalus busią kur kas lengviau nei patekusius ant pakrančių smėlio¹⁹. Tačiau senos statybos ir prastos techninės būklės tanklaisis plukdomas trūko pusiau ir nuskendo, kone visas krovinyš išsiliejo į atvirą jūrą. R. Zapatero vadovaujama socialistų partija ypač griežtai kritikavo vyriausybę dėl neadekvačių veiksmų, pavertusių šiaurinę Ispanijos pakrantę ekologinės katastrofos zona.

Dar vienas viešas tarppartinis konfliktas kilo dėl Ispanijos pozicijos ES vidaus reikaluose. Vykstant diskusijoms dėl Europos Sąjungos plėtros ir kaip reikės įtraukti naujas nares į organizacijos valdymo aparatą, buvo pasirašytos kelios sutartys, viena jų – Nicos – ypač svarbi. Debatų metu Ispanija laikėsi pozicijos pasiekti maksimumą įtakos savo šaliai ES sprendimų priėmimo balsų skaičiavimo sistemoje. To paties tikslo J. Aznaro vyriausybė siekė ir rengiant ES konstitucinę sutartį. Kieta ir bekompromisė konservatorių pozicija buvo dar vienas taikinyš socialistų partijos kritikai pabrėžiant, jog valdančioji partija savo užgaidomis blokuoja visos ES darbą²⁰.

Vis dėlto didžiausia trintis tarp Liaudies ir Socialistų partijų buvo dėl Ispanijos kariuomenės ištraukimo į karinius veiksmus bandant nuversti Irako karinį diktatorių S. Husseiną. Viešosios opinijos apklausos rodė, jog daugiau kaip 91 proc. ispanų nepritaria savo tautiečių kariuomenės dislokavimui Irake. R. Zapatero partija į rinkimų programą įtraukė punktą, skelbiantį: jai laimėjus rinkimus ir suformavus naują vyriausybę, ispanai pasitrauks iš Koalicijos pajėgų²¹.

Tuometis Ispanijos ministras pirmininkas José María Aznaras kartu su Didžiosios Britanijos premjeru Tony Blairu aktyviai padėjo George'ui W. Bushui vykdyti prokarinę kampaniją Jungtinėse Tautose,

bandydami įtikinti kuo daugiau valstybių prisidėti prie S. Husseino režimo nuvertimo akcijos. Konservatorių vyriausybė taip pat rėmė Jungtinių Valstijų vadovaujamas misijas Afganistane bei Kosove, tuo rodydama, jog Ispanija yra patikima NATO sąjungininkė. Europos kontekste tvirta Ispanijos pozicija palaikyti proamerikietiškas jėgas silpnino Paryžiaus–Berlyno–Maskvos ašies patrauklumą kitų europinių NATO sąjungininkių akyse. Be abejo, Ispanijos prielankumas tarptautinei Vašingtono politikai buvo svarus pliusas šiai siekiant įtakos ir paramos savų tikslams įgyvendinti ne tik Europoje, bet ir už jos ribų. Tad staigus politikos pasikeitimas turėjo įtakos ne tik Ispanijos vidaus reikalams, bet ir tarptautinės bendruomenės pozicijoms.

Taigi grįžtant prie priešrinkiminės vidaus situacijos peripetijų reikia pažymėti, kad 2003 m. vykusiuose savivaldybių rinkimuose socialistų partija gavo daugiausiai procentų balsų, tačiau didžiausias mandatų skaičius atiteko J. Aznaro partijai. Šiuo atžvilgiu situacija, regis, nepasikeitė nuo 1999 m. parlamento rinkimų. Madrido savivaldybėje konservatorių koalicijai trūko vos dviejų balsų, kad galėtų sudaryti poziciją, kai du socialistų partijos nariai atsisakė paklusti savo partijos vadovybei ir sukėlė krizę, kuri vėliau baigėsi pakartotiniais rinkimais ir galutine J. Aznaro partijos pergale. Šis pralaimėjimas neigiamai paveikė R. Zapatero partijos galimybes laimėti 2004 m. rinkimus.

Priešrinkiminės apklausos rodė, jog buvusi J. Aznaro (savo noru pasitraukusio iš pirmininko posto ir vietą užleidusio Mariano Rajoy) vadovaujama partija turėjo 44,5 proc. palaikymą, o socialistų partija – tik 34 proc.²² Atrodė, kad rinkimai baigsis trečiąja iš eilės dešiniųjų jėgų pergale.

RINKIMAI

Ankstų kovo 11-osios rytą apie 7,40 val. per piką kone tuo pačiu laiku Madrido stotyse buvo susprogdinti keli traukiniai. Žuvo 191 žmogus, dar beveik 2000 buvo sužeista. Tuo metu jau besibaigianti rinkiminė kampanija iš karto buvo sustabdyta. Turbūt nujausdami būsimą tautos reakciją valdžios atstovai šio įvykio kaltininkais nedelsdami paskelbė

baskų separatistų grupuotę ETA. Tai akivaizdžiai rodė, kad ispanų valdančiojo sluoksniu žmonės gerai pažinojo savo šalies visuomenės įpročius ir elgseną bei suprato, jog šie sprogdinimai gali smarkiai paveikti rinkimų rezultatus. Tad iš pradžių desperatiškai buvo pabandyta slėpti tiesą nuo viešumos²³. Deja, planas nepavyko. Ispanijos ir pasaulio žiniasklaida mirgėte mirgėjo pranešimais, analitikų komentaramis, jog tikrieji tragiškų įvykių kaltininkai – islamo ekstremistai, keršijantys ispanams už karą Irake²⁴. Rinkimų dieną Ispanijos žmonės prie urnų atėjo ne suvienyti noro atkeršyti už žudynes tiesioginiams jų organizatoriams, o sutrikę ir supykę ant valdžios.

Beje, rinkimų išvakarėse visuose didžiausiuose Ispanijos miestuose vyko demonstracijos žuvusioms teroristų aukoms paminėti bei smerkiančios Liaudies partiją ir J. Aznaro vyriausybę. Pagrindinis demonstrantų šūkis – *La sangre es nuestra – la guerra es tuya*²⁵ – vaizdžiai išreiškė daugelio ispanų požiūrį į teroristinių aktų „kaltininkus“. Nenuostabu, kad vieni didžiausių šių demonstracijų kurstytojų, galbūt, net organizatoriai, buvo R. Zapatero socialistai – prisidengę neva spontaniška minios reakcija, jie surengė baigiamąją rinkiminės kampanijos akciją²⁶.

Tačiau gal ne rinkimų laimėtojas yra svarbiausias šios situacijos akcentas. Kur kas fundamentalesnis dalykas – suvokti, kad toks brutalus teroristinis aktas vos per keletą dienų sugebėjo pakeisti daugiau nei 4 milijonų²⁷ Ispanijos piliečių pažiūras į politiką. Visiškai nekeista, jog vienas pirmųjų suimtų įtariamųjų marokietis Jamalas Zougamas, vos patekęs į policijos areštinę, paklausė: *kas laimėjo rinkimus?*²⁸ Tai reiškė, kad teroristų planas pavyko. Jie turėjo tikslą nuversti idėjiškai jiems nepalankią valdžią. Jie žinojo, jog absoliuti dauguma ispanų nepritaria karui Irake, nors nepasitenkinimo neišreiškia politiškai (J. Aznaro vyriausybė veikiausiai būtų laimėjusi rinkimus, nors ir įsivėlusį į karą). Be abejo, teroristai buvo ganėtinai apsišvietę arba tiesiog intuityviai jautė, kad smurtiniai jų veiksmai sukels ispanams kitokią reakciją nei analogiška akcija paveikė amerikiečių visuomenę po 2001 m. rugsėjo 11-osios. Islamistų akimis, ispanų tauta buvo įvertinta kaip neturinti tvirtos pozicijos bei savo gerovę vertinanti labiau nei garbę. Tik nežinia, ar teroristai tikėjo, kad jų planas taip atsipirks.

PORINKIMINĖ SITUACIJA

Dėl objektyvumo visos situacijos vertinimą galima pateikti paprasto ispano, per savaitę pakeitusio politines preferencijas, akimis. Visų pirma, priešiant tipinį paveikslą, reikia pastebėti, kad paprasti ispanai ne itin domėjosi savo šalies vidaus politika (iš 4 milijonų nuomonę pakeitusių žmonių, net 3,5 milijono apskritai neketino balsuoti rinkimuose²⁹), tad akivaizdu, kad užsienio politika jiems – labai abstraktus objektas. Galima spėti, jog Ispanijos vyriausybės sprendimą dalyvauti Irako kare paprastas ispanas negalėjo vertinti pasitelkęs savo asmeninę politinę nuovoką, nes jos tiesiog neturėjo. Todėl nesuvokdamas ir nesidomėdamas, kokią reikšmę šis karas Ispanijos nacionaliniams interesams, turint galvoje strateginę partnerystę NATO ir ypač bendradarbiavimą su JAV, S. Husseino nuvertimą jis įvertino kur kas labiau pažįstamomis kategorijomis. Savo gyvenimą traktuodamas kaip nuolatinį poreikių tenkinimo procesą, panašiais kriterijais vertino ir visus kitus žmones. Analogišką pasaulėžiūrą į žmogaus egzistenciją jis pritaikė ir amerikiečiams: siekdama karo su Iraku, JAV iš tiesų norėjo tik patenkinti savo materialius interesus, t. y. naftos. Tokiu atveju galima suprasti paprasto piliečio nenorą, kad Ispanija įsiveltų į konfliktą paremdama Koaliciją. Pirma, Ispanijai nėra jokios naudos padėti JAV užsitikrinti poreikius, nes ji nėra ekonomiškai vertingiausia sąjungininkė. Antra, karas reiškia išlaidas, kurios atsilies materialinei Ispanijos žmonių gerovei. Trečia, kare šaudo ir žūsta žmonės – tai kelia baimę taikiai ir išlepintai ispanų visuomenei. Ketvirta, JAV atstovų apeliacija į demokratiją, laisvę ir kitas vakarietiškas vertybes yra melaginga, nes masės žmogui neegzistuoja aukštesnės vertybės, kurios būtų vertos žmogaus gyvybės. Visa tai sąlygojo, kad net 90 proc. ispanų buvo prieš Ispanijos karių dalyvavimą kare Irake³⁰. Tačiau kita vertus, ši viešoji opinija realiai nepadarė poveikio oficialiosios šalies politikos gairių, kol visuomenei nebuvo suduotas teroristinis smūgis. Pajutusi grėsmę liaudis plačiu reveransu nuvertė buvusią savo valdžią ir taip tarsi parodė pagarbą bei paklusnumą stipresniajai pusei – islamistams. Tiems, kurie dėl idėjos nebijo rizikuoti ir aukoti savo gerovės, o kartais ir gyvybės.

Vyriausybių kaita Ispanijoje atsiliepė ir ligtolinėms tarptautinių

santykių tendencijoms. R. Zapatero vyriausybės paskelbtas pasiryžimas patraukti savo karius iš Irako pastebimai atšaldė ryšius su Jungtinėmis Valstijomis. Per keturis valdymo metus Ispanijos premjeras nė karto negavo Geogėo W. Busho administracijos kvietimo atvykti į Baltuosius Rūmus. Ispanijos užsienio politika orientavosi į Europos vidaus problemas, ypač akcentavo dialogo tarp Vakarų ir islamo šalių užmezgimą bei puoselėjimą, o ne į transatlantinių santykių stiprinimą. Europos ir Amerikos santykių plėtrą ištiko smūgis, dėl to tiek Europos vidaus reikaluose, tiek viso pasaulio tarptautinėje politikoje smarkiai sumažėjo JAV galia.

***

Taigi, grįžtant prie pagrindinės temos, galima vesti paraleles tarp teorinio, filosofinio *masės žmogaus* modelio ir realaus jo atitikmens nagrinėjamoju atveju, t. y. dalies ispanų visuomenės elgsenos ir mąstysenos krizinės situacijos metu. Paradoksalu: formuluodamas masių sukilimo teorijos pamatus, J. Ortega y Gassetas įkvėpimo sėmėsi būtent iš savo tėvynainių, kurie jau tarpukario laikotarpiu vadinti visuomene, kurioje postmodernaus vertybinio nihilizmo užuomazgos itin gajos. Tad gal ir nekeista, kad tipiškiausi masių sukilimą fiksuojantys įvykiai atsitiko būtent Ispanijoje.

Dabar galima šiek tiek įsijausti į sąmokslų teorijos šalininko vaidmenį ir pabandyti kelti hipotezę: ar 11 M teroro aktą inspiravę ir organizavę asmenys nebuvo perskaitę J. Ortegos y Gaseto filosofinių traktatų apie Europos, ypač Ispanijos, menką bendruomeniškumą dvasią. Teroristai, be abejo, turėjo nuojautą, kad ispanų tauta patiria moralinio dekadanso pasekmes, antraip, kažin ar būtų ėmęsi tokios drastiškos ir politiškai beprasmiškos akcijos.

Staigus pilietinis pagyvėjimas keičiant politines pažiūras vos patekus į rimtesnę krizę ir baimė apkaltinti tikruosius kaltininkus – išorines jėgas, kaltės ieškant tarp lengviau apkaltinamųjų, t. y. saviškių, bylo apie dalies ispanų visuomenės supanašėjimą su *masės žmogaus* teorine koncepcija. Beje, palyginimui, amerikiečiai po 9/11 įvykių patyrė labai panašų išbandymą, tačiau šios tautos reakcija buvo visai

kitokia – valdžia, plačiai palaikoma įvairių visuomenės sluoksnių, viešai paskelbė karą islamistams.

Amerikos ir Europos politikos skirtumus, gal kiek iš platesnio aspekto perspektyvų, gana išsamiai apžvelgė amerikiečių tarptautinės politikos analitikas ir istorikas Robertas Kaganas. Kaip fundamentalų aspektą, skiriantį amerikiečius nuo europiečių, jis įvardijo *valios* fenomeną. „Turėdama 400 milijonų labai apsišveitusių ir produktyvių gyventojų, ir 9 trilijonų dolerių vertės ekonomiką, Europa šiandien disponuoja ir turtu, ir technologiniu pajėgumu tapti pasauline karine galybe, jeigu tik europiečiai norėtų tokia galybe tapti. [...] O sumažėjusi Jungtinių Valstijų ir Europos galių nelygybė veikiausiai padėtų sumažinti strateginių nuostatų atotrūkį“³¹.

Tačiau *masės žmogus* negali aukoti savo dabartinės gerovės dėl nežinia kiek vertingų idealų. Kai gyvenama čia ir dabar, į ateitį niekas nesizvalgo. Tam įtakos gali turėti nuojauta, jog pabaiga jau netoli, tad siekiama pasinaudoti šia akimirka, nes rytojaus jau gali ir nebebūti. Ispanų tolerantiškumą savo skriaudėjams galima aiškinti kaip palyginti didelį jos fizinės ir dvasinės galios silpnumą. R. Kaganas kalba taip pat, tik išplečia objektą iki visos Vakarų Europos lygmens. „Nesunku suvokti galios ir bejėgiškumo psichologijos skirtumą. Žmogus miške, ginkluotas tik peiliu, gali nuspręsti, kad link jo sėlinantis lokys yra toleruotina grėsmė, nes jo alternatyva – sumedžioti lokį turint tik peilį – yra rizikingesnė už tą alternatyvą, jei jis gulėtų nejudėdamas ir tikėtusi, kad lokys jo neužpuls. Tačiau, tas pats žmogus ginkluotas šautuvu, veikiausiai kitaip vertins tai, kas laikytina toleruotina rizika. Kodėl rizikuoti būti sudraskytam, jeigu tokios rizikos galima išvengti?“³²

Perfrazuojant R. Kaganą, pagrindinė ispanams kylanti dilema – kaip galima įsigyti šautuvą nepaaukojus nė dalies savo lėšų. Kadangi socialinėmis garantijomis aptekusi paprasto ispano kasdienybė jam pačiam atrodo kaip natūrali egzistencinė būseną³³, jis paprasčiausiai nesugeba sugalvoti, iš kur galima gauti pinigų šautuvui. O efektyvaus ginklo dispozicijos stoka įstumia ispaną į užburtą ratą ir pasmerkia likti tokiam pat bailiam ir neryžtingam, koks ir buvo iki tol. Situacija iš esmės galėtų pasikeisti nebent tada, jei žmonės, nebijantys pasiaukoti dėl savų idealų, atgautų prarastą autoritetą visuomenės masių sluoksnių atžvilgiu.

IŠVADOS

Masių sukilimo teorija, formaliai pradėta nagrinėti tarpukario laikotarpiu parašytoje to paties pavadinimo José Ortegos y Gaseto knygoje, iš tiesų nėra unikalus reiškinys Vakarų civilizacijos istorijoje. Jo ištakos siekia krikščionybės pradžią. Be to, šių dienų postmoderniame Vakarų pasaulyje masių kultūra yra kaip niekad gajus fenomenas, ypač aktualus Vakarų Europos šalių visuomenėms.

Apibendrinant darbe išanalizuotą informaciją galima pastebėti: dalies ispanų visuomenės sąmonėje ir sąmonėje krizinės situacijos metu jaučiamas sustiprėjęs *masės žmogaus* mentalitetas. Tai gan aiškiai atsiskleidė politinių 2004 m. kovo mėnesio metamorfozių fone. Ispanijos piliečių veiksmai prieš ir, ypač, po teroristinių aktų atitiko daugelį svarbiausių J. Ortegos y Gaseto suformuluotų *masės žmogaus* elgsenos bruožų. Tad galima teigti: autoriaus *masės žmogaus* filosofinė koncepcija disponuoja realiais atitikmenimis postmodernaus visuomeninio gyvenimo praktikoje.

Fizinis ir dvasinis ispanų, kaip ir dalies Europos (ypač Vakarų), visuomenės silpnumas uždaro galimybes ateities perspektyvoje užsitikrinti saugumą ir stabilumą. *Masės žmogus* yra sunkiai įgalus aukotis dėl dabartinės savo fizinės gerovės, fizinio ir dvasinio išlikimo galimybės ateityje. Valios stoka *masinę visuomenę* verčia keisti savo gyvenimo prioritetus iš visoms gyvybės rūšims būdingo ateities saugumo užsitikrinimo į beatodairišką gyvenimo malonumų eikvojimą su menka ateitis vizija. Masių *motto* – „Gyvenk taip, lyg šiandien būtų tavo paskutinė diena“ – oponuoja elito nuomonė, tiksliausiai išsakyta argentiniečių rašytojo Jorge Luiso Borgeso žodžiais: „Gyvenk taip, tarsi gyventumei amžinai“.

NUORODOS IR PASTABOS

- 1 Ortega y Gasetas, Ch. *Masių sukilimas*. Vilnius: Mintis, 1993, p. 19.
- 2 Herrero, J. *Ortega y su crítica a la sociedad de masas*. Madrid: Arbor 359, 1995, p. 17.
- 3 Kantas, I. *Dorovės metafizikos pagrindai*, 1980.
- 4 Ortega y Gasetas, Ch., op. cit., p. 66.

- 5 Ibidem, p. 72, 73.
- 6 Herrero, J., op. cit., p. 20.
- 7 Ibidem, p. 74–76.
- 8 Ortega y Gasset, J. *España invertebrada*. Rasta: http://isaiasgarde.myfil.es/get_file?path=/ortega-y-gasset-jose-espa-a-inv.pdf. Žiūrėta: 2010 11 15.
- 9 *Carpe diem* (lot.) – *Džiaukis akimirka!*, pažodžiui – *griebk dieną*. Ši frazė priskiriama romėnų poetui Horacijui (I a. pr. Kr.).
- 10 *Après moi le déluge* (pranc.) – *Po manęs, kad ir tvanas*. Žodžiai priskiriami Prancūzijos karaliui Liudvikui XV (XVIII a.).
- 11 Ortega y Gasset, Ch., op. cit., p. 88, 89.
- 12 Sabine, G. H.; Thorson, Th. L. *Politinijų teorijų istorija*. Vilnius: Pradai, 1995, p. 353–373; 469–489. Žr.: Makiavelis, N. *Valdovas*. Kn: Makiavelis, N., *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis, 1992.
- 13 Ortega y Gasset, Ch., op. cit., p. 99.
- 14 Quigley suformuluotam septynių civilizacijos gyvenimo tarpsnių modeliui: *mixture, gestation, expansion, age of conflict, universal empire, decay, invasion*, savo studijose neakivaizdžiai yra pritarę W. H. McNeill, A. Toynbee, F. Braudelis etc. Žr. Huntington, S. P. *The Clash of Civilizations and the Remarking of World Order*, New York: Simon & Schuster, 1996, p. 44.
- 15 *Elecciones generales marzo 2004*, Rasta: <http://www.sigmados.com/esp/analisis.pdf>. Žiūrėta: 2010 11 16.
- 16 2004 m. kovo 11 d. teroristiniam aktams Madride pažymėti ispanai yra sutarę vartoti santrumpą – **11 m**. Tai reiškia kovo 11 dieną ir pirmąją Madrido miesto pavadinimo raidę.
- 17 ETA (bask.) Baskų tėvynė ir laisvė.
- 18 *Del 11-M al 14-M los mecanismos del cambio electoral*. Rasta: http://www.upf.edu/dcpis/_pdf/ignacio_lago.pdf. Žiūrėta: 2010 11 10.
- 19 Giménez, E. L. *The Prestige catastrophe: Political decisions, scientific counsel, missing markets and the need for an international maritime protocol*. Rasta: <http://www.revencap.com/encuentros/antiores/viieea/autores/G/130.pdf>. Žiūrėta: 2010 11 16.
- 20 *Guerra, terrorismo y elecciones: incidencia electoral de los atentados islamistas en Madrid*. Rasta: <http://www.iceta.org/nmichavi.pdf>. Žiūrėta: 2010 11 16.
- 21 *A la sombra del terror*. Rasta: <http://www.letraslibres.com/index.php?art=9553>. Žiūrėta: 2010 11 12.
- 22 Ibidem.
- 23 *Lo que dijo el Gobierno sobre la autoría*. Rasta: http://www.cadenaser.com/espana/articulo/dijo-gobierno-autoria/csrgsrpor/20040313csrgsrnac_16/Tes. Žiūrėta: 2010 10 30.
- 24 Barreiro, B. *14-M: Elecciones a la sombra del terrorismo // Claves de la Razón Práctica*, 2004 marzo-abril, 141, p. 14–22.
- 25 *La sangre es nuestra – la guerra es tuya* (isp.) – *Kraujas mūsų – karas tavo*.
- 26 *Millions tell Aznar, 'The blood is ours. The war is yours'*. Rasta: <http://www>.

- socialistworker.co.uk/article.php?article_id=972. Žiūrėta: 2009 11 28.
- 27 *Western Europe is Afraid: the Spanish Example*. Rasta: <http://www.westerndefense.org/bulletins/Dec-04.htm>. Žiūrėta: 2009 11 30.
- 28 Tai įvyko 2004 m. kovo 15 d. ryte.
- 29 *Miedo post 11-M y terrorismo en España*. Rasta: <http://www.raco.cat/index.php/RecercaPensamentAnalisi/article/view/106763/165712>. Žiūrėta: 2010 11 09.
- 30 *El 92% de los españoles se opone a la guerra contra Irak*. Rasta: <http://www.clarin.com/diario/2003/03/29/um/m-537495.htm>. Žiūrėta: 2010 11 03.
- 31 Kagan, R. *Apie rojų ir galią*. Vilnius: Eugrimas, 2004, p. 59.
- 32 *Ibidem*, p. 39.
- 33 Ortega i Gasetas, Ch., op. cit., p. 66.

SUMMARY

REFLECTIONS ON THEORY OF THE REVOLT OF THE MASSES OF JOSÉ ORTEGA Y GASSET AND ITS APPLICATION IN PRACTICE: THE CASE OF THE MARCH TERRORIST ATTACKS IN MADRID

Keywords: 2004 Madrid train bombings, Islam, mass-man, parliamentary elections, revolt of the masses, Spain, terrorism.

A theory of the revolt of the masses formally was taken into scientific consideration during the inter-war period as was written down in a book with the same title by José Ortega y Gasset. In postmodern era this theory as a genuine phenomenon has become more relevant than ever before, especially regarding Western European societies. This paper analyses a specific case of it. The results of Spanish parliamentary elections 2004 was heavily influenced by terrorist acts in Madrid a few days earlier. Numerous parts of the Spanish demos, frightened of the new possible bloody attacks, overthrew the right-wing government which was hostile to terrorists, by giving a majority of electoral votes to the opposition, left-wing coalition. This phenomenon had vividly materialised the victory of mass mentality – to choose a temporary palliative way of solving the problem, despite the inevitable and even greater hardship in near future.